

POSTANOWIENIE

Dnia 24 października 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Iwona Koper

SSN Maria Szulc

w sprawie z wniosku wierzyciela Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W. Oddziału w B.

przy uczestnictwie dłużnika W. L. i A. L.

o wpis hipoteki przymusowej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 24 października 2013 r.,

skargi kasacyjnej wierzyciela

od postanowienia Sądu Okręgowego w B.

z dnia 20 lipca 2012 r.,

1. oddała skargę kasacyjną;

2. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W. Oddziału w B. na rzecz A. L. 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych wniósł do Sądu Rejonowego w I. wnioski o wpisanie w księdze wieczystej hipoteki w kwotach 11.334,71 zł i 21.649,94 zł w dziale IV księgi wieczystej [...] urządzonej dla nieruchomości położonej w P. przy ulicy I., w której W. i A. L. są wpisani jako użytkownicy wieczysti gruntu i właściciele budynku stanowiącego odrębną nieruchomość. Do tych wniosków dołączył decyzję z dnia 21 września 2011 r., z której wynikało, że W. L. prowadzący działalność gospodarczą zalega z opłatą składek na Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, Fundusz Ubezpieczenia Zdrowotnego oraz Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych.

W dniu 4 listopada 2011 r. referendarz sądowy w I. dokonał w księdze wieczystej wpisów hipoteki przymusowej w wysokości 21.649,94 zł i 11.334,71 zł. Uczestniczka postępowania A. L. wniosła skargę na to rozstrzygnięcie.

Sąd Rejonowy w I. postanowieniem z dnia 12 stycznia 2012 r. utrzymał zaskarżony wpis w mocy. Podkreślił, że doręczona dłużnikowi decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, ustalająca wysokość należności z tytułu składek, stanowi podstawę wpisu w księdze wieczystej hipoteki przymusowej na nieruchomości będącej przedmiotem współwłasności łącznej dłużnika i jego małżonka. Powołał się w związku z tym na uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2004 r., III CZP 33/04 (OSNC 2005, nr 3, poz. 43), uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2004 r., III CZP 109/03 (Biul. SN 2004, nr 2, s. 4) oraz na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2005 r., V CK 610/04 (niepubl.).

Uczestniczka postępowania A. L. wniosła apelację od postanowienia Sądu Rejonowego w I.

Sąd Okręgowy w B. postanowieniem z dnia 20 lipca 2012 r. zmienił zaskarżone postanowienie Sądu Rejonowego w ten sposób, że oddalił wnioski o dokonanie wpisów w księgach wieczystych oraz zasądził od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki A. L. 400 zł tytułem zwrotu poniesionych kosztów postępowania związanych z jej udziałem w sprawie. W ocenie Sądu Okręgowego, w poprzednim stanie prawnym w orzecznictwie Sądu Najwyższego był ugruntowany pogląd, że doręczona dłużnikowi decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, ustalająca wysokość należności z tytułu składek, stanowi podstawę wpisu hipoteki

przymusowej na nieruchomości będącej przedmiotem współwłasności łącznej dłużnika i jego małżonka (uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 28 października 2004 r., III CZP 33/04). Z uzasadnienia tej uchwały wynikało jednak, że decyzja taka mogła być podstawą wpisu jedynie hipoteki kaucyjnej. W stanie prawnym obowiązującym od dnia 20 lutego 2011 r. zrezygnowano z podziału na hipotekę przymusową zwykłą i kaucyjną. Obecnie zatem, według Sądu Okręgowego, hipoteka przymusowa może zostać wpisana tylko na podstawie dokumentu, który jest wystawiony przeciwko wszystkim osobom będącym współwłaścicielami nieruchomości.

Wnioskodawca wniósł skargę kasacyjną, w której zaskarżył postanowienie Sądu Okręgowego w całości, zarzucając naruszenie prawa materialnego, mianowicie art. 26 ust. 3 i 3a pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jedn. tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.; dalej: „u.s.u.s.”) w związku z art. 110 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece jedn. tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 707 ze zm.; dalej: „u.k.w.h.”).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecnictwie Sądu Najwyższego jest utrwalony pogląd, że do wpisu hipoteki przymusowej zwykłej, której przedmiotem jest nieruchomość stanowiąca wspólność majątkową małżeńską, niezbędny jest administracyjny tytuł wykonawczy wystawiony na zobowiązanego i jego małżonka (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2002 r., III CZP 49/02, OSNC 2003, nr 9, poz. 115, z dnia 8 października 2003 r., III CZP 68/03, OSNC 2004, nr 12, poz. 191 i z dnia 18 marca 2005 r., III CZP 3/05, OSNC 2006, nr 2, poz. 27 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2005 r., V CK 547/04, niepubl. i z dnia 27 maja 2010 r., III CZP 27/10, OSNC-ZD 2011 A, poz. 7). Gdy wpis miał nastąpić na podstawie nieostatecznej i zaskarżalnej decyzji o wymiarze składek, niebędącej miarodajnym dowodem istnienia wierzytelności (art. 26 ust. 3 u.s.u.s. oraz art. 105 u.k.w.h. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 20 lutego 2011 r.) i dotyczył hipoteki przymusowej kaucyjnej, w orzecnictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że wpis jest dopuszczalny na nieruchomości objętej wspólnością ustawową małżeńską mimo że jego podstawą, była decyzja doręczona jedynie dłużnikowi (por. uchwała

składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2004 r., III CZP 33/04, OSNC 2005, nr 3, poz. 43, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2004 r., III CZP 109/03, Biul. SN 2004, nr 2, s. 4 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2005 r., V CK 610/04, niepubl.).

W dniu 20 lutego 2011 r. weszła w życie ustawa z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 131, poz. 1075), która w istotny sposób zmieniła dotychczasowe unormowania ustawy o księgach wieczystych i hipotece, znosząc podział hipoteki na zwykłą i kaucyjną oraz wprowadzając jednolitą konstrukcję prawa hipotecznego opartą w zasadniczej mierze na wcześniejszych założeniach hipoteki kaucyjnej. W związku ze zmianą stanu prawnego po wejściu w życie ustawy z dnia 26 czerwca 2009 r. powstaje pytanie, czy Zakład Ubezpieczeń Społecznych może uzyskać wpis hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej współwłasność łączną dłużnika i jego małżonka na podstawie decyzji nieostatecznej, doręczonej jedynie dłużnikowi.

Do tego zagadnienia odniósł się Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 9 stycznia 2013 r., III CSK 69/12 (OSNC 2013, nr 7-8, poz. 93; zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2013 r., I CSK 433/12, niepubl.), uznając, że po zmianach wprowadzonych przez ustawę z dnia 26 czerwca 2009 r. i zniesieniu podziału na hipoteki zwykłe i kaucyjne nie można dokonać wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej współwłasność łączną dłużnika i jego małżonka w oparciu o decyzję nieostateczną doręczoną jedynie dłużnikowi.

W uzasadnieniu tego postanowienia Sąd Najwyższy wskazał, po pierwsze, że hipoteka przymusowa pełni rolę szczególnego środka egzekucyjnego, w szerokim znaczeniu, skoro zmierza do ułatwienia przyszłego postępowania egzekucyjnego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego konsekwentnie prezentowano stanowisko, iż postępowanie dotyczące wpisu hipoteki przymusowej w księdze wieczystej powinno być traktowane jak postępowanie egzekucyjne, mimo, że odbywa się na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego regulujących postępowanie wieczystoksięgowe i nie jest sposobem egzekucji, a jego skutkiem nie jest wyegzekwowanie roszczenia (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia

29 stycznia 1953 r., II CR 2520/52, OSNCK 1954, nr 2, poz. 34; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 1997 r., III CKN 72/97, Pr. Gosp. 1997/10/12; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2003 r., III CZP 68/03, OSNC 2004, nr 12, poz. 191; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2010 r., III CZ 27/10, Biul. SN 2010, nr 10, s. 14; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2005 r., III CZP 3/05, OSNC 2006, nr 2, poz. 27). Skoro ustanowienie hipoteki przymusowej ma na celu ułatwienie przyszłego postępowania egzekucyjnego, to skutek ten może być osiągnięty tylko wtedy, gdy wierzyciel dysponuje tytułem prawnym wymaganym do wszczęcia egzekucji, co przemawia za przyjęciem, że podstawę wpisu hipoteki przymusowej powinien stanowić taki sam tytuł, jaki uprawnia do prowadzenia egzekucji. Względ na ochronę interesów fiskalnych wnioskodawcy w ramach postępowania o wpis hipoteki przymusowej nie może uzasadniać wpisu hipoteki bez administracyjnego tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi dłużnika.

Ze stanowiskiem tym koresponduje ukształtowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego pogląd, że prowadzenie egzekucji administracyjnej z majątku osobistego zobowiązanego oraz z majątku wspólnego zobowiązanego i jego małżonka wymaga wystawienia administracyjnego tytułu wykonawczego przeciwko zobowiązanemu i jego małżonkowi zgodnie z art. 27c ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1015 ze zm.; dalej u.p.e.a.; por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2002 r., III CZP 49/02, OSNC 2003, nr 9, poz. 115, z dnia 28 października 2004 r., III CZP 33/04, OSNC 2005/3/43; z dnia 18 marca 2005 r., III CZP 3/05, OSNC 2006/2/27; postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2004 r., II CK 274/04, niepubl. oraz z dnia 27 maja 2010 r., III CZP 27/10, Biul. SN 2010, nr 10, s. 14).

Pogląd ten wywodzi się z analizy art. 27c u.p.e.a. w powiązaniu z art. 29 § 1, art. 26 i art. 1a pkt 20 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jedn. tekst: Dz. U. z 2012 r., poz. 749 ze zm.). Z przepisów tych wynika, że małżonek zobowiązanego nie ma takiego samego statusu jak zobowiązany, niemniej materialnoprawny art. 29 § 1 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 u.s.u.s. ustanawia odpowiedzialność zobowiązanego nie tylko majątkiem osobistym,

ale także majątkiem wspólnym. Realizacji tego obowiązku służy art. 27c u.p.e.a., który określa sposób włączenia do postępowania egzekucyjnego małżonka niebędącego zobowiązanym, którego prawa zostają jednak dotknięte tym postępowaniem i który powinien mieć zapewnione warunki do należytej ochrony swoich interesów. W konsekwencji nie sposób podzielić stanowiska, jakoby art. 26 ust. 3, 3a pkt 2 u.s.u.s. wyrażał zasadę odpowiedzialności majątkiem wspólnym małżonków za należności składkowe, których dłużnikiem jest jeden z nich. Zasada ta wynika bowiem z art. 29 § 1 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 u.s.u.s. Uprawnienie wierzyciela o charakterze materialnoprawnym, rodzące po jego stronie możliwość poddania egzekucji czy wpisania hipoteki przymusowej na składnikach majątku należących do osoby niebędącej osobistym dłużnikiem nie oznacza zwolnienia go od zachowania trybu postępowania służącego zaspokojeniu, czyli w rozpoznawanym przypadku uzyskania administracyjnego tytułu wykonawczego.

Po drugie - jak podkreślił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 9 stycznia 2013 r., III CSK 69/12 - akceptacja przez Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej współwłasność łączną dłużnika i jego małżonka na podstawie decyzji nieostatecznej, doręczonej jedynie dłużnikowi, dotyczyła wyłącznie hipoteki przymusowej kaucyjnej (111 u.k.w.h) i była związana z jej istotą odnoszącą się do zabezpieczenia wierzytelności warunkowej, z której wpisem nie wiązało się domniemanie istnienia wierzytelności zabezpieczonej (art. 105 u.k.w.h). U podstaw stanowiska Sądu Najwyższego legły zatem zasadnicze różnice między hipoteką kaucyjną i zwykłą rzutujące w istotny sposób na sytuację prawną właściciela nieruchomości. Dawało to podstawę do przyjęcia, że ustanowienie tego rodzaju hipoteki nie jest sposobem egzekucji, a jej celem nie jest realizacja zabezpieczonej należności, skoro gwarancja realizacji wierzytelności w stosunku do każdorazowego właściciela nieruchomości następuje dopiero po jej przekształceniu na hipotekę przymusową zwykłą na podstawie tytułu wykonawczego. Stanowisko to implikowało wniosek, że na etapie wpisu hipoteki kaucyjnej małżonek dłużnika nie ma potrzeby podjęcia obrony związanej z naruszeniem jego sfery prawnej, natomiast ochrona ta aktualizuje się na etapie wpisu hipoteki przymusowej zwykłej

lub wdrożenia egzekucji (por. uzasadnienie wymienionej uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 28 października 2004 r.).

Wobec rezygnacji w u.k.w.h z podziału hipoteki przymusowej na zwykłą i kaucyjną stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyżej przytoczonej uchwale nie może być odnoszone do wpisu hipoteki przymusowej na podstawie znowelizowanej u.k.w.h. W aktualnym stanie prawnym hipoteka przymusowa zabezpiecza zarówno należności ustalone nieostatecznymi decyzjami administracyjnymi, jak i administracyjnymi tytułami wykonawczymi. Skoro charakter prawny wiarygodności zabezpieczonej hipoteką przymusową nie znajduje obecnie odzwierciedlenia w rodzaju hipoteki, nie ma podstaw do uznania, by decyzja nieostateczna doręczona jedynie dłużnikowi mogła stanowić podstawę wpisu hipoteki na nieruchomości stanowiącej współwłasność łączną dłużnika i jego małżonka.

Po trzecie, Sąd Najwyższy podkreślił ponadto w uzasadnieniu postanowienia z dnia 9 stycznia 2013 r., III CSK 69/12, że przy wykładni przepisów dotyczących wpisu hipoteki przymusowej nie można pomijać konieczności ich ścisłej interpretacji, skoro wpis hipoteki jako ograniczonego prawa rzeczowego (art. 244 k.c.) wpływa bezpośrednio na prawo własności przysługujące małżonkowi dłużnika, czyniąc go odpowiedzialnym rzeczowo. Prawo własności podlega natomiast ochronie nie tylko w ustawach, ale również Konstytucji RP (art. 21 i 64) oraz normach konwencyjnych (art. 1 Protokołu nr 1 o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności), co rzutuje na konieczność zapewnienia małżonkowi dłużnika ochrony swoich interesów (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2005 r., III CZP 3/05, OSNC 2006, nr 2, poz. 27 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2010 r., III CZP 27/10, niepubl.). Przyjęcie możliwości wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej przedmiot wspólności majątkowej małżeńskiej na podstawie nieostatecznej decyzji doręczonej jedynie dłużnikowi stawiałoby małżonka dłużnika w gorszej sytuacji prawnej w zakresie ochrony jego praw niż zobowiązanego, skoro decyzja administracyjna nie podlega doręczeniu małżonkowi, a jego obrona w postępowaniu wieczystoksięgowym wobec ograniczonej kognicji sądu (art. 626⁸ § 2 k.p.c.) byłaby jedynie formalna.

Odmiennego wniosku nie uzasadnia art. 26 ust. 3a pkt 2 u.s.u.s. Przepis ten stanowi jedynie, że przedmiot hipoteki przymusowej może być także nieruchomości stanowiąca przedmiot współwłasności łącznej dłużnika i jego małżonka, nie określa natomiast, co może być podstawą wpisu takiej hipoteki. Przesądza zatem jedynie, że nieruchomości będąca przedmiotem współwłasności łącznej może być obciążona hipoteką przymusową, mimo, że nie jest własnością jedynie zobowiązanego. Nie reguluje on również wyczerpująco wpisu hipoteki wobec odesłania zawartego w art. 26 ust. 3c i 4 u.s.u.s. Artykuł 26 ust. 3 u.s.u.s jest przykładem przepisów szczególnych, przewidujących nieostateczną decyzję administracyjną jako podstawę wpisu hipoteki przymusowej, o której mowa w art. 110 u.k.w.h. Nie budzi wątpliwości, że, mimo uchylecia art. 111 u.k.w.h., skarżący może uzyskać taki wpis na nieruchomości zobowiązanego. Cel tej regulacji nie wiąże się zatem wyłącznie z hipoteką kaucyjną, co nie oznacza, że może on być podstawą wpisu w stosunku do małżonka zobowiązanego, odnośnie którego skarżący nie dysponuje żadnym dokumentem stanowiącym podstawę wpisu.

W uzasadnieniu postanowienia z dnia 9 stycznia 2013 r., III CSK 69/12 Sąd Najwyższy wskazał, po czwarte, że specyfika postępowania administracyjnego, w ramach którego decyzja określająca wysokość zaległych składek nie jest doręczana małżonkowi dłużnika, nie może być argumentem w obecnym stanie prawnym, na rzecz dokonania wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej współwłasnością łączną małżonków, zwłaszcza, że wnioskodawca wpis taki może uzyskać, przedstawiając administracyjny tytuł wykonawczy.

Sąd Najwyższy w niniejszym składzie podziela stanowisko wyrażone w postanowieniu z dnia 9 stycznia 2013 r., III CSK 69/12 i argumenty przedstawione w jego uzasadnieniu sprowadzające się stwierdzenia, że w aktualnym stanie prawnym hipoteka przymusowa może zostać wpisana na podstawie dokumentu, który wystawiony jest przeciwko wszystkim osobom wpisanym w księdze wieczystej, jako właściciele nieruchomości. Odnosi się to do każdego dokumentu, a zatem nie tylko do tytułu wykonawczego, ale także do nieostatecznej decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych określającej wysokość zobowiązania dłużnika z tytułu składek na ubezpieczenie zdrowotne.

Sąd Najwyższy w niniejszym składzie podziela też pogląd wypowiedziany w uzasadnieniu postanowienia z dnia 17 kwietnia 2013 r., I CSK 433/12, że dodatkowym wsparciem dla prezentowanego stanowiska są inne zmiany ustawowe, dotyczące instytucji majątku wspólnego małżonków, do jakich doszło już po podjęciu w dniu 28 października 2004 r. przez Sąd Najwyższy wymienionej uchwały składu siedmiu sędziów. Wynika z nich, że tylko w przypadkach wyraźnie wskazanych w ustawie dopuszcza się podjęcie czynności związanych zarówno z wykonaniem zabezpieczenia, jak i z egzekucją z mienia wchodzącego w skład majątku wspólnego na podstawie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia wydanego przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim lub na podstawie tytułu egzekucyjnego wystawionego przeciwko tylko jednej osobie pozostającej w związku małżeńskim. Przykładem tych regulacji są dodane z dniem 5 lutego 2005 r. do kodeksu postępowania cywilnego art. 743¹ oraz art. 923¹ (zob. ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 172, poz. 1804). W związku z wyjątkowym charakterem tych rozwiązań ustawa przyznaje jednocześnie małżonkowi obowiązanego (małżonkowi dłużnika) szczególny środek obrony w związku z wykonaniem zabezpieczenia (dokonanym zajęciem) w postaci sprzeciwu (zob. art. 743¹ § 3 oraz § 4 dodane z dniem 3 maja 2012 r. przez ustawę z dnia 16 września 2011 r., Dz. U. Nr 233, poz. 1381; zob. także art. 923¹ § 2 k.p.c.).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.